

Особливості методики формування умінь українського монологічного мовлення російськомовних студентів

Лозан Тетяна Андріївна¹

Рибницька філія Придністровського державного університету імені Т. Г. Шевченка,

Молдова (Придністров'я)

E-mail: t.Loazan@yandex.ru

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8167-9008>

У статті розглядаються проблеми, пов'язані з особливостями навчання української мови російськомовних студентів в умовах Придністров'я. Актуальність дослідження полягає у створенні методики формування українського монологічного мовлення російськомовних студентів як необхідної умови розвитку й функціонування офіційної української мови.

Метою статті є розгляд психолінгвістичних і методичних аспектів формування одного із складників мовленнєвої компетентності – усного монологічного мовлення у російськомовних студентів, визначення шляхів, засобів і способів формування й удосконалення умінь студентів будувати монологічні висловлювання на побутові та професійні теми. Завданнями дослідження виступили: аналіз навчально-методичної та наукової літератури з проблеми формування вмінь і навичок українського монологічного мовлення російськомовних студентів. З огляду на конкретизацію завдань, у дослідженні використано теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури, що дає змогу з'ясувати сучасні підходи дослідників щодо формування монологічного мовлення в іншомовному оточенні. Було використано методи: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація даних навчально-методичної та наукової літератури, педагогічного досвіду, концептуальних положень досліджуваної проблеми, визначення основних понять дослідження.

У статті обґрунтовано важливість оптимального відбору та доцільність застосування загальнодидактичних і лінгводидактичних принципів, методів та прийомів для ефективного формування усного українського мовлення російськомовних студентів першого курсу. Визначено, що загальнодидактичні і спеціальні принципи дають змогу побудувати оптимальну систему методів і прийомів, засобів і форм організації, реалізації завдання щодо формування монологічних умінь. З'ясовано, що ефективність удосконалення монологічного мовлення студентів залежить від доцільного вибору й застосування різних лінгводидактичних методів і прийомів, їх особливостей і класифікаційних підходів.

Створена методика, яка ґрунтується на описаних у статті принципах, що, у свою чергу, визначають методи і прийоми навчання та відбір відповідних вправ, завдань, інших засобів й становлять лінгводидактичне забезпечення процесу розвитку усного українського монологічного мовлення.

Ключові слова: українська мова, розвиток монологічного мовлення, мовленнєва компетентність, принципи, методи, система вправ і завдань.

Вступ. Актуальність дослідження зумовлена концептуальними положеннями та державними вимогами щодо мовної освіти в Придністров'ї (Конституція Придністровської Молдавської Республіки, Закон «Про освіту», Закон «Про мови в Придністровській Молдавській Республіці»), спрямованими на збереження і розвиток національних мов, підвищення загальної культури рідної мови. Незважаючи на широке впровадження української мови на всіх напрямках підготовки в середніх і вищих професійних освітніх закладах, ціла низка питань, пов'язаних з викладанням дисципліни «Офіційна мова (українська)», залишається ще недостатньо з'ясованими і розробленими. Методика викладання української мови в Придністров'ї перебуває сьогодні на початковому етапі свого становлення, бракує досвіду наукових та експериментальних досліджень. З питань, що безпосередньо стосуються вишівської методики викладання української мови, з'являються хіба що окремі тези в матеріалах наукових конференцій або поодинокі статті викладачів, які друкуються час від часу на сторінках періодичних видань і в збірниках наукових конференцій.

Зауважимо, що в галузевих журналах та фахових збірниках наукових праць в Україні опубліковані за останні роки десятки змістових статей з проблем теорії й практики навчання української мови, зокрема в національній школі або національних групах вишів, методики викладання української мови як

¹ кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальнонаукових дисциплін Рибницької філії Придністровського державного університету імені Т. Г. Шевченка

іноземної, функціонування в умовах діаспори і тощо. (Бондаренко Н., Горіна Ж., Калашник В., Паламар Л., Сербенська А., Терлак З., Хорошковська О., Ющук В. та ін.), які можуть бути корисні для викладачів в Придністров'ї.

Проблему формування мовленнєвої компетентності учнів і студентів упродовж останнього двадцятиліття ґрунтовно висвітлено в монографічних працях та науково-методичних студіях українських учених: З. Бакум, А. Богуш, В. Борисенко, Н. Голуб, Ж. Горіної, О. Горошкіної, Т. Донченко, О. Караман, С. Карамана, О. Копусь, С. Мартиненко, Л. Мацько, О. Любашенко, М. Пентиліук, Т. Симоненко, І. Хом'яка та ін.

Проблеми, що стосуються розвитку україномовного монологічного мовлення в учнів і студентів у процесі вивчення української мови час від часу привертала увагу таких дослідників, як Л. Головата, Н. Тоцька, О. Кретова, Н. Івашкіна, Л. Лучкіна, Л. Романова та ін.

Натомість проблема розвитку монологічного мовлення російськомовних студентів на терені Придністров'я до сьогодні залишається недостатньо вивченою.

Мета та завдання дослідження – розглянути психолінгвістичні та методичні аспекти розвитку монологічного мовлення у російськомовних студентів, які вивчають українську мову. Визначити шляхи, засоби і способи формування й удосконалення умінь студентів будувати монологічні висловлювання на побутові та професійні теми.

Матеріали та методи дослідження. З огляду на конкретизацію завдань, у дослідженні використано теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури, що дав змогу з'ясувати сучасні підходи дослідників щодо розвитку монологічного мовлення в іншомовному оточенні. Було використано методи: аналіз, порівняння, узагальнення та систематизація даних навчально-методичної та наукової літератури, педагогічного досвіду, концептуальних положень досліджуваної проблеми, визначення основних понять дослідження.

Результати дослідження. Відомо, що мова відіграє вкрай важливу роль у всіх сферах суспільного життя. З нею пов'язана комунікативна природа психічного розвитку людини, вона є невід'ємним компонентом інтелектуальної, емоційної та вольової сфери діяльності. Засвоєння мови починається з раннього дитинства і відбувається за законами психічного розвитку людини протягом життя.

Відповідно до створеної авторської робочої програми, основна мета навчання офіційної української мови полягає у формуванні мовної особистості, що володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно і спрямована на забезпечення належного рівня комунікативної компетентності.

Навчання монологічного мовлення студентів в Придністров'ї, що перебувають у постійному російськомовному оточенні, є важливим завданням викладання української мови.

Метою навчання є формування умінь монологічного мовлення, під яким М. Пентиліук розуміє вміння комунікативно-мотивовано, логічно-послідовно і складно, досить повно і правильно в мовленнєвому відношенні викладати свої думки в усній формі (Ворожейкіна, 2006: 35).

З одного боку, наявність незначної кількості годин, відведених на вивчення української мови, не дає викладачеві закладати міцні підвалини продуктивного мовлення. З іншого боку, умови навчання російськомовних студентів не створюють відповідні психологічні засади для формування мовленнєвих механізмів, необхідних для спілкування.

У процесі вдосконалення мовленнєвих умінь і навичок студентів необхідно постійно враховувати вплив російськомовного середовища. Студенти, які вивчали українську мову в школі, мають певні вміння і навички, але через брак можливостей спілкуватися нею втрачають їх.

Найбільш детально психологічну сутність монологічного мовлення розкрив С. Рубінштейн. Учений розглядав феномен монологічного мовлення з різних позицій. На його погляд, монологічне мовлення – це «вміння висловлювати думку у зв'язній мовній побудові» (Рубінштейн, 2002: 442). Монологічним у специфічному, термінологічному значенні слова С. Рубінштейн називає мовлення, яке відображає в мовленнєвому плані всі істотні зв'язки свого предметного змісту.

За визначенням учених (Барінова Є., Головін Б., Збарський І., Єрастов М.), монологічне мовлення – це таке мовлення, у якому виступають усі види зв'язку, що визначають співвіднесеність висловлювання з об'єктивним світом, об'єктом спілкування за законами мови.

Монологічне мовлення з позиції психологів і психолінгвістів – це відрізок мовлення або мовленнєвого висловлювання, яке є змістовим та структурним цілим, несе організовану за законами логіки і граматики відповідно спрямовану інформацію та має завершену думку.

У порівнянні з діалогом, монолог є складнішим видом мовленнєвої діяльності, не підтримується ситуаціями чи запитаннями, а вимагає більшої попередньої підготовки. Для нього характерна більша розгорнутість думки; більш складна синтаксична будова (Щерба Л.); чергування елементів розмовної та книжної мови (Виноградов В.); порядок слів у монологічному мовленні ближчий до того, який існує в писемному мовленні (Сиротиніна О.); монолог оформлюється відповідно до вимог стилю мови (Щерба Л.).

Будь-яка методика починається з визначення системи принципів навчання. Поняття «принцип» (від лат. *principium* – «початок, основа») визначається науковцями як «основа, на яку треба спиратися і якою необхідно керуватися» (Курлянд, Хмелюк, Семенова, 2007: 109).

Різні класифікації принципів навчання української мови розглядали у своїх роботах Н. Голуб (2008), Ж. Горіна (2001), Т. Донченко (2004), І. Зварич (2007), К. Климова (2010).

Спираючись на теоретичні основи педагогіки й психології, методика навчання мови використовує насамперед загальнодидактичні принципи, а саме: принципи доступності, свідомості, науковості, систематичності й послідовності, наступності й перспективності, практичної спрямованості навчального процесу, індивідуалізації й диференціації навчання, наочності.

Дослідниця К. Климова виділяє, окрім вищезазначених, принципи гуманізації та гуманітаризації, що визначають розвиток комунікативної особистості й формування ціннісних орієнтацій (Климова, 2009: 194). Загальні педагогічні принципи визначають форми, засоби, методи і технології навчання української мови у вищій школі.

Водночас методика формулює власні, лінгводидактичні принципи. Зупинимось на тих, які, на наш погляд, вирішують завдання навчання зорієнтованого монологічного мовлення студентів. Особливу цінність для нашого дослідження мали принципи, запропоновані О. Хорошковською (Хорошковська, 1999: 76-90), які ми наповнили змістом, що виходить зі специфіки навчання української мови в Придністров'ї:

1. *Принцип випереджувального формування усного мовлення щодо писемного.* У нашому випадку, для студентів, які починають навчатися української мови лише в університеті природно розпочинати навчання з посиленого засвоєння усного українського мовлення, оскільки воно є першоосновою писемного.

2. *Принцип мотивації навчального процесу.* Невмотивоване навчання психологи (Зимня І., Пассов Ю. та ін.) розглядають як навчання, позбавлене психологічного змісту, навчання заради форми. Цей принцип означає, що методика навчання повинна забезпечити високу навчальну та комунікативну мотивацію студентів у процесі оволодіння другою мовою. Поява ж мотивації може залежати від ступеня зацікавленості матеріалом, його актуальності та новизни, інформативності, проблемності, способу подання.

3. *Принцип комунікативної спрямованості навчання.* Цей принцип означає, що навчання мови має бути спрямоване на формування вмінь використовувати засвоєні знання й уміння у практичній діяльності відповідно до ситуацій спілкування.

4. *Принцип комплексного підходу до формування мовленнєвих умінь.* Цей принцип є особливо вагомим на початковому етапі оволодіння українською мовою. Формування мовленнєвих умінь відбувається в певній системі: *знання* → *первинні вміння* → *навички* → *мовленнєві (комунікативні) вміння*. Оскільки частково мовленнєві навички є базою для комунікативних умінь, то їх формування передують останнім і здійснюється комплексно.

5. *Принцип ситуативності мовлення* – один з головних принципів технології комунікативного навчання. Бажання говорити з'являється у студентів у реальній ситуації – у грі, тому принципово важливим є відбір та організація мовленнєвого матеріалу на основі ситуацій і проблем спілкування. Одним із засобів створення комунікативно-мовленнєвої ситуації є рольові ігри на побутові та професійні теми. Цю думку поділяє К. С. Лелюшкіна (1999), яка зазначає, що використання в освітньому процесі ситуацій стимулює особистісно зорієнтоване спілкування.

А. Улумієв стверджує (Улумієв, 2003: 65), що проведення навчання на рівні діяльності, в умовах, максимально наближених до реальної дійсності, здатне забезпечити мотивацію у навчанні та свідомий підхід до побудови висловлювання.

Важливими для умов навчання української мови російськомовних учнів вважаємо також принципи визначені Ж. Горіною: принцип опори на рідну мову, функціонально-комунікативний, тематико-ситуативний принцип угруповання лексичного матеріалу.

Зазначені загальнодидактичні й лінгводидактичні принципи навчання слугуватимуть важливим підґрунтям для розроблення методики, що включає зміст, методи, прийоми і вправи для розвитку усного монологічного мовлення.

Ефективність удосконалення монологічного мовлення учнів залежить від доцільного вибору й застосування різних лінгводидактичних методів і прийомів, їх особливостей і класифікаційних підходів, оскільки класифікація дає цілісне уявлення про комплекс методів і має не лише теоретичне, а й безпосереднє практичне значення (Караман, 2000: 119).

К. Климова зазначає, що «традиційні та інноваційні методи, прийоми і засоби навчання української мови на нефілологічних факультетах слід використовувати з урахуванням їх зв'язку з іншими компонентами методичної системи, а також підпорядкованості загальнодидактичним та лінгвометодичним принципам навчання у ВНЗ» (Климова, 2010: 263).

Лінгводидактика подає різні класифікації методів навчання. С. Чавдаров, О. Текучов, Л. Федоренко виокремлюють методи за джерелом знань: розповідь, бесіда, аналіз мови, вправи, використання наочних посібників, робота з підручником. І. Лернер, М. Скаткін визначають методи за рівнем пізнавальної діяльності учнів: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемно-пошуковий, дослідницький. Класифікація методів навчання мови, зроблена В. Капіносом, включає методи формування комунікативних умінь, до яких входять методи засвоєння зразків літературного мовлення, аналіз тексту та конструювання зв'язних висловлювань. О. Біляєв, М. Пентиліук класифікують методи за взаємодією учителя й учнів: усний виклад учителем матеріалу, бесіда, спостереження й аналіз мовних явищ, робота з підручником, метод вправ.

З. Слєпкань пропонує керуватися такою загальнодидактичною класифікацією методів викладання: лекція (найефективніша – проблемна лекція), пояснення (при розкритті внутрішньої структури матеріалу, що вивчається), бесіда (частково-пошуковий метод запитань – відповідей), розповідь, показ (демонстрація створює наочний образ, сприяє формуванню конкретних уявлень про об'єкти вивчення) (Климова, 2010: 254).

Розглядаючи різні класифікації методів навчання, погодимося із зазначеним у роботі К. Климової твердженням, що вибір методів має бути закономірно зорієнтований на різні класифікації методів активного та інтерактивного навчання студентів:

- самостійна робота, проблемні і творчі завдання (часто домашні), запитання від учителя до учня і навпаки, що розвивають творче мислення (Пометун, Пироженко, 2003: 8);

- проблемні методи навчання (розповідь і проблемна лекція, евристична і проблемно-пошукова бесіда, проблемне наочне приладдя, проблемно-пошукові вправи), дослідницькі лабораторні роботи, метод розвивального навчання, метод пізнавальних ігор, метод створення ситуацій пізнавальної суперечки, метод створення емоційно-моральних ситуацій, метод аналогій, метод створення ситуацій інтересу, метод аналізу життєвих ситуацій і ін. (Рапацевич, 2001: 10);

- ділова гра; розігрування ролей (дискусія, круглий стіл, інсценізація тощо); аналіз конкретних ситуацій (обговорення варіантів відповідей студентів на контрольні запитання викладача з теми) та ігрове проектування (тривале самостійне вироблення студентами конкретних шляхів вирішення проблеми); проблемна лекція (Є. Литвиненко, В. Рибальський);

- методи проблемного навчання (наявність проблемної ситуації та пошукова діяльність студентів), методи інтерактивного (комунікативного) навчання (дискусії, навчальні ділові ігри тощо) (В. Ляудіс);

- диспут, дискусія, «мозкова атака», аналіз конкретних педагогічних ситуацій, рольові та ділові ігри (В. Лозова, С. Золотухіна, В. Гриньова).

Важливе місце у системі навчальних занять у виші посідають також інтерактивні методи навчання, серед яких можна виокремити – неімітаційні (дискусії, екскурсії); імітаційні неігрові (аналіз конкретних ситуацій, вирішення виробничих завдань, розбір документації, дії за інструкцією); імітаційні ігрові – інноваційні – (ділові ігри, рольові ігри, ігрове проектування), що надають велику можливість розв'язати триєдине завдання: навчання, виховання і розвиток особистості майбутнього фахівця.

Лінгводидакти пропонують обирати той чи той метод, враховуючи характерні особливості матеріалу, що вивчатиметься, його зв'язок з попереднім і наступним, співвідношення в ньому елементів теоретичного і практичного характеру, рівень загального розвитку учнів та їхньої підготовки з предмета.

Прийомами навчання студентів є такі, як: узагальнення, систематизація знань, читання тексту, переказ тексту, заучування тексту, формулювання запитань за текстом, самоперевірка тексту диктанту, робота зі словниками, складання пам'ятки, взаєморедагування студентами письмових робіт, складання

плану тексту, лінгвістичний аналіз тексту; зіставлення мовних явищ в умовах білінгвізму; алгоритмізація, робота з наочністю; створення проблемних ситуацій тощо.

Кожен із зазначених методів і прийомів має свою реалізацію у відповідних вправах. У методиці викладання української мови проблеми добору та класифікації вправ і відповідних методичних прийомів, спрямованих на формування комунікативних умінь, розглядаються у працях О. Біляєва, С. Карамана, В. Мельничайка, М. Пентиліук, М. Стельмаховича. Розробляючи типологію вправ, спрямовану на формування мовленнєвих умінь, нами враховувались результати досліджень методистів Л. Варзацької, М. Вашуленка, І. Гудзик, В. Трунової, М. Успенського, О. Хорошковської, Г. Шелехової. У їхніх дослідженнях нас цікавили методичні рекомендації, спрямовані на розвиток мовлення учнів.

Водночас, для нас важливе значення мали дослідження з проблем викладання іноземних мов. Так, І. Бім, П. Гурвич, Ю. Пассов, І. Рахманов, С. Шатілов, З. Шубін створили класифікацію вправ за критерієм комунікативності, виокремили *мовні* (домовленнєві, некомунікативні) і *мовленнєві* (комунікативні) вправи. У методиці навчання другої мови виокремлюють проміжні між мовними і мовленнєвими (комунікативними) – *умовно-мовленнєві* вправи. Ці вправи рекомендуються для формування й автоматизації частково мовленнєвих умінь та навичок, що є базовими для розвитку комунікативних.

Аналіз наявних класифікацій мовленнєвих вправ дозволив дійти висновку, що для реалізації цілей і завдань розвитку усного українського мовлення необхідні вправи, які враховували б послідовність у формуванні усного комунікативного мовлення: *знання* → *первинні вміння* → *навички* → *вторинні вміння* (*комунікативне мовлення*). Такими вправами, на наш погляд, є *умовно мовленнєві й мовленнєві* (*комунікативні*).

Переклад тексту, особливо фахового, українською є обов'язковим видом завдань в умовах взаємодії близькоспоріднених мов. Підготовчим етапом до перекладу тексту є виконання студентами тренувальних вправ на зіставлення мовних явищ в умовах білінгвізму, зокрема українсько-російського. Особливо доцільності методичний прийом зіставлення набуває при вивченні української мови студентами, для яких вона не є етнічно рідною: тоді, на думку О. Хорошковської, навчальний переклад стає «організуючою основою навчального процесу» (Бондаренко, 2009: 205).

Вважаючи російсько-український навчальний переклад (у рамках порівняльного методу) творчим завданням, Ю. Тельпуховська називає основні його функції: навчальну, розвивальну, загальноосвітню, виховну, естетичну, контрольну. Можна цілком погодитися із визначенням перекладу, пропонуваним ученою: «Переклад є універсальним, найекономнішим за часом видом визначення рівня знань з другої мови й перевірки сформованості навичок мовлення. Це швидкодієвий і результативний засіб коригування усного й писемного мовлення, засіб прогнозування основних труднощів, запобігання, подолання й виправлення різноманітних мовних і мовленнєвих помилок і недоліків, що виникають передусім унаслідок інтерференції. Переклад є ефективним засобом формування й підвищення мовної, мовленнєвої та комунікативної компетенції» (Тельпуховська, 2006: 196-200).

Погоджуємося з М. Пентиліук, яка виділяє три етапи формування монологічних умінь в учнів, які можна реалізовувати, на нашу думку, і в навчанні такого мовлення студентів. Завданням першого етапу вчена вважає навчання учнів об'єднувати зразки мовлення рівня фрази в одну понадфразову єдність. Кожному учневі необхідно вимовити одну фразу. Правильними будуть вважатися лише ті фрази, які відповідатимуть темі й будуть грамотно оформлені у мовному відношенні. На другому етапі в учнів формуються вміння самостійно будувати висловлювання понадфразового рівня. При цьому використовуються різні опори: зображальні, вербальні, комбіновані. Завданням третього етапу вважається навчання створювати тексти різних функціональних типів мовлення в обсязі, який передбачено програмою. Цей етап важливий для розвитку умінь вираження свого особистого ставлення до фактів чи подій; формулювання критичної оцінки і доведення правильності будь-якого факту; включення до свого мовлення елементів розмірковування, аргументації. Водночас учні мають збільшувати обсяг свого висловлювання, засвоїти низку словосполучень і штампів, характерних для монологічного мовлення (Артемов, 2003: 54-55). Під час виконання таких завдань, студенти вчитимуться розвивати думку, передавати її засобами української мови, доводити правильність своїх тверджень.

Отже, описана вище система принципів, методів та навчальних вправ, спрямована на формування монологічного мовлення, є загальним орієнтиром при створенні методики навчання російськомовних студентів в умовах Придністров'я.

Обговорення результатів. Узагальнення наукових підходів до обґрунтування лінгводидактичних засад формування монологічного мовлення дозволило виокремити низку лінгводидактичних принципів навчання (принцип випереджувального формування усного мовлення щодо писемного, принцип мотивації навчального процесу, принцип комунікативної спрямованості навчання, принцип комплексного підходу до формування мовленнєвих умінь, принцип ситуативності мовлення); ефективних методів навчання (методи проблемного навчання, інтерактивні методи навчання, самостійна робота з навчальною й довідковою літературою тощо); з-поміж прийомів, що сприяють формуванню мовленнєвої компетентності, виокремлено загальні прийоми мисленнєвої діяльності студентів – аналіз, синтез, узагальнення та специфічні – редагування, переклад тощо.

Висновки. Таким чином, зазначені лінгводидактичні принципи, а на їх основі відібрані методи та прийоми навчання, що мають свою реалізацію у відповідних вправах, посідають важливе місце у структурі процесу педагогічного проектування технологій навчання української мови російськомовних студентів в умовах Придністров'я. Навчання монологічного мовлення – це послідовна робота з формування у студентів умінь будувати зв'язне висловлювання українською мовою із застосуванням означеної системи методів, прийомів і вправ. Процес навчання цього виду мовленнєвої діяльності має відбуватися із урахуванням певних психологічних, психолінгвістичних і комунікативних особливостей.

Подальші наукові розвідки, на нашу думку, варто спрямувати на відбір змісту і напрямів роботи з розвитку усного українського монологічного мовлення студентів в умовах російськомовного оточення.

Література

Бондаренко Г. П. Методи й методичні прийоми формування фахової термінологічної компетенції студентів-нефілологів у процесі вивчення курсу «Українська мова (за професійним спрямуванням)». *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ, 2009. №4. С. 203-209.

Ворожейкіна О. Вчимося монологічному мовленню. *Українська мова та література*. 2006. № 13. С. 3-5.

Голуб Н. Б. Риторика у вищій школі: монографія. Черкаси: Брама-Україна, 2008. 400 с.

Горіна Ж. Д. Розвиток українського розмовного мовлення студентів національних груп нефілологічних факультетів вищих навчальних закладів південного регіону України: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 2001. 270 с.

Донченко Т. К. Власне методичні принципи навчання української мови. *Українська мова і література в школі*. 2004. № 2. С. 2-4.

Зварич І. Педагогічний принцип доброзичливості в процесі оцінювання знань студентів у вищих навчальних закладах США. *Рідна школа*. 2007. №2 (925). С. 74-75.

Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії: навч. посіб. Київ: Ленвіт, 2000. 272 с.

Караман С. О. Методика навчання фонетики, графіки, орфоєпії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова (Філологічні науки (мовознавство і літературознавство))*. Київ, 2009. № 3. С. 157-167.

Климова К. Я. Дидактичні принципи навчання української мови на нефілологічних факультетах педагогічних університетів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ, 2009. №4. С. 193-197.

Климова К. Я. Теорія і практика формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей педагогічних університетів: монографія. Житомир: РУТА, 2010. 562 с.

Лелюшкина К. С. Теоретические аспекты и методика обучения личностно ориентированному общению учащихся старших классов гимназий и лицеев: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Томск, 1999. 145 с.

Методика навчання монологічному мовленню / за ред. В. А. Артемова. Київ: Либідь, 2003. 72 с.

Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / за ред. З. Н. Курлянд. Київ: Знання, 2007. 495 с.

Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб.: Питер, 2002. 720 с.

Тельпуховська Ю. Російсько-український навчальний переклад як засіб формування мовної компетенції в умовах близькоспорідненої двомовності. *Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів: збірник наукових праць*. Рівне, 2006. С. 196-200.

Современный словарь по педагогике / сост. Рапацевич Е. С. Минск: Современное слово, 2001. 928 с.

Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібник. / за ред. О. І. Пометун. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

Улумиев А. А. Обучение монологической речи на русском языке студентов технических вузов: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2003. 198 с.

Хорошковська О. Н. Лінгводидактична система початкового навчання української мови у школах з російською мовою викладання. Київ: ВАТ УкрНДІПСК, 1999. 306 с.

Methodologic specificities of developing Russian-speaking students' monologic skills in Ukrainian

Lozan Tatyana²

Rybnitsa branch of Taras Shevchenko Transnistria State University,
Moldova (Pridnestrovie)

The article deals with the problems related to the peculiarities of teaching the Ukrainian language to Russian-speaking students under conditions of Pridnestrovie. The relevance of this study is to create a methodology for the development of the Ukrainian monologic speech of Russian-speaking students as a necessary condition for the development and functioning of the official Ukrainian language.

The purpose of the article is to consider the psycholinguistic and methodological aspects of the development of one of the speech competence components – oral monologic speech of Russian-speaking students, to determine the ways, means and methods of developing and improving students' skills to build monologic statements dedicated to everyday and professional topics. The objectives of the study are as follows: analysis of educational and scientific literature on the problem dealing with the development of the Russian-speaking students' Ukrainian monologic speech. Taking into account the concretization of the tasks, the study involved a theoretical analysis of scientific and pedagogic literature, which allowed us to find out the modern approaches of scholars to the development of monologic speech within a foreign language environment. These methods were used: analysis, comparison, generalization and systematization of data of educational and scientific literature, pedagogical experience, conceptual provisions of the problem under study, and defining of the main concepts of the study.

The article substantiates the importance of optimal selection and expediency of using General didactic and linguo-didactic principles, methods and techniques for effective developing of oral Ukrainian speech of the first-year students who speak Russian as their mother tongue.

It is determined that the universal didactic and special principles make it possible to build an optimal system of methods and techniques, means and forms of organization and implementation of the task of monologic skills development. It is found out that the effectiveness of improving the students' monologic speech depends on the appropriate choice and application of various linguo-didactic methods and techniques, their features and classification approaches.

The teaching methods were elaborated based on the principles described in the article which, in its turn, determine the training methods and techniques as well as substantiate the selection of appropriate exercises, tasks, and other means; they constitute the linguo-didactic support for the process related to the developing of Ukrainian oral monologue.

Keywords: *the Ukrainian language, monologic speech development, speech competence, principles, methods, system of exercises and tasks.*

References

Artemov, V.A. (2003). *Metodyka navchannia monolohichnomu movlenniu* [Methods of teaching monologic speech]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

Bondarenko, G.P. (2009). *Metody y metodychni pryomy formuvannia fakhovoi terminolohichnoi kompetentsii studentiv-nefilolohiv u protsesi vyvchennia kursu «Ukrainska mova (za profesiinym spriamuvanniam)»*. [Methods and methodological techniques for the formation of professional terminological competence of non-philological students in the process of studying the course «Ukrainian language (in professional areas)»]. *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu*

² Ph. D. in Pedagogy, Associate Professor of the Department of General Scientific Disciplines at the Rybnitsa branch of Taras Shevchenko Transnistria State University

(*Pedahohichni nauky*) – *Collection of scientific papers of Berdyansk state pedagogical university (Pedagogical science)*. Berdyansk: BSPU, r. 4, 203-209 [in Ukrainian].

Donchenko, T.K. (2004). Vlasne metodychni pryntsypy navchannia ukraïnskoi movy [Proper methodological principles of teaching the Ukrainian language]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*. r. 2. 2-4 [in Ukrainian].

Golub, N.B. (2008). Rhetoric in Higher education [Rytoryka u vyshchii shkoli]. Cherkasy: Brama-Ukraine [in Ukrainian].

Gorina, Zh.D. (2001). Rozvytok ukraïnskoho rozmovnogo movlennia studentiv natsionalnykh hrup nefilohichnykh fakultetiv vyshchykh navchalnykh zakladiv pivdennoho rehionu Ukraïny [Formation of the Ukrainian spoken language of students of national groups of non-philological faculties of higher educational institutions of the southern region of Ukraine]. Candidate's thesis. Odessa [in Ukrainian].

Karaman, S.O. (2009). Metodyka navchannia fonetyky, hrafiky, orfoepii. [Methods of teaching phonetics, graphics, and orthoepy]. *Naukovi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova (Filohichni nauky (movoznavstvo i literaturoznavstvo)) – Scientific journal of the NPU named after M.P. Dragomanov*. r. 3. 157-167 [in Ukrainian].

Karaman, S.O. (2000). Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v himnazii [Methods of teaching the Ukrainian language in the gymnasium]. Kyiv: Lent [in Ukrainian].

Khoroshkovskaya, O.N. (1999). Lihvodydaktychna systema pochatkovoho navchannia ukraïnskoi movy u shkolakh z rosiiskoiu movoiu vykladannia [Linguo-didactic system of primary education teaching of the Ukrainian language at schools with the Russian language of teaching]. Kyiv: VAT UkrNDIPSK [in Ukrainian].

Klimova, K.Ya. (2009). Dydaktychni pryntsypy navchannia ukraïnskoi movy na nefilohichnykh fakultetakh pedahohichnykh universytetiv [Didactic principles of teaching the Ukrainian language at non-philological faculties of pedagogical universities]. *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu (Pedahohichni nauky) – Collection of scientific papers of Berdyansk state pedagogical university (Pedagogical Sciences)*. r. 4. 193-197 [in Ukrainian].

Klimova, K.Ya. (2010). Teoriia i praktyka formuvannia movnokomunikatyvnoi profesiinoi kompetentsii studentiv nefilohichnykh spetsialnostei pedahohichnykh universytetiv [Theory and practice of formation of language-communicative professional competence of students of non-philological specialties of pedagogical universities]. Zhytomyr: RUTA [in Ukrainian].

Kurland, Z.N. (2007). Pedahohika vyshchoi shkoly [Pedagogy of Higher education]. Kyiv: Knowledge [in Ukrainian].

Lelyushkina, K.S. (1999). Teoreticheskie aspekty i metodika obucheniya lichnostno orientirovannomu obshcheniyu uchashchihsya starshih klassov gimnazij i liceev [Theoretical aspects and methods of teaching personality-oriented communication to high school students at high schools and lyceums]. Candidate's thesis. Tomsk [in Russia].

Pometun, O.I. (2009). Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia [Modern lesson. Interactive learning technologies]. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].

Rapatsevich, E.S. (2001). *Sovremennyj slovar' po pedagogike* [Modern dictionary of Pedagogy]. Minsk: Modern word [in Belarus].

Rubinstein, S.L. (2002). *Osnovy obshchej psihologii* [Fundamentals of General Psychology]. Saint-Petersburg: Peter [in Russia].

Telpukhovskaya, Yu. (2006). Rosiisko-ukraïnskyi navchalnyi pereklad yak zasib formuvannia movnoi kompetentsii v umovakh blyzkosporidnenoï dvomovnosti [Russian-Ukrainian educational translation as a means of forming language competence in conditions of closely related bilingualism]. *Problemy formuvannia movnoi osobystosti uchniv serednikh zahalnoosvitnikh zakladiv: zbirnyk naukovykh prats – Problems of forming the language personality of students of secondary educational institutions: a collection of scientific papers*. 196-200 [in Ukrainian].

Ulumiev, A.A. (2003). Obuchenie monologicheskoi rechi na ruskom yazyke studentov tekhnicheskikh vuzov [Teaching the Russian language monologic speech to technical universities students]. Candidate's thesis. Moscow [in Russia].

Vorozheikina, O. (2006). Vchymosia monolohichnomu movlenniu [Learning monologue speech]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*. r.13. 3-5 [in Ukrainian].

Zvarych, I. (2007). Pedahohichni pryntsypy dobrozychlyvosti v protsesi otsiniuvannia znan studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh SShA [Pedagogical principle of goodwill in the process of evaluating

students' knowledge in higher educational institutions in the USA]. *Ridna shkola* – Native school. r.2 (925). 74-75 [in Ukrainian].

Accepted: March 10, 2020

